

АНОТАЦІЯ

Гладчук Д.І. Теоретико-правові та організаційні засади діяльності МВС України у сфері дотримання прав людини. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2021.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню теоретико-правових та організаційних засад діяльності МВС України у сфері дотримання прав людини. Насамперед наголошено, що важливість дослідження ґрунтується на необхідності подолання протиріч між потребою застосування світових та європейських стандартів забезпечення прав і свобод людини та відсутністю належного теоретико-правового й організаційного підґрунтя для реалізації запроваджених реформ в МВС України, метою яких є вдосконалення правоохоронної діяльності щодо дотримання прав людини.

Запропоновано під правами людини розуміти передбачені нормативно-правовими актами рівні можливості людей на створення сприятливих умов життя та розвитку, задоволення різноманітних потреб особистого і не тільки характеру, що обумовлені економічним, духовним та соціальним розвитком суспільства.

Акцентовано увагу, що кожна держава світу бере на себе зобов'язання щодо реалізації, охорони та захисту прав людини, у зв'язку з чим особливого значення набуває питання їх забезпечення, під яким розуміється передбачена нормативно-правовими актами діяльність державних органів, пов'язана із використанням наявних юридичних засобів і заходів, спрямованих на реалізацію, охорону, захист та відновлення (у разі порушення) прав людини.

Наведено порівняння, що у даний час в передових державах зі стабільною економічною ситуацією і з високим рівнем правосвідомості – США, Німеччини, Франції, Великобританії, Італії, Канаді, Японії та інших – управління поліцейськими відомствами і підрозділами прагне враховувати

нову філософію поліцейської діяльності, суть якої полягає в служінні інтересам суспільства, громадянам.

Одного лише закріплення прав людини на законодавчому рівні недостатньо, необхідно забезпечити механізм їх реального втілення за допомогою наявних соціальних, правових, матеріальних та ін. засобів і заходів. Нормативно-правові акти, які не спираються на реалії суспільного життя, не досліджені науково, так і залишаються ідеями на папері, без практичного втілення та реалізації, навіть, якщо вони переслідували найгуманніші цілі.

Аргументовано, що в умовах реалій сьогодення ефективність забезпечення прав і свобод людини в державі вимагає від МВС України застосування концептуально нових підходів, що визначені сучасними викликами суспільства з урахуванням змін в організаційно-правовій сфері діяльності правоохоронних органів та правозахисних організацій, і спрямовані на гуманізацію та демократизацію соціальних явищ і процесів, підвищення авторитету Міністерства в «очах населення».

Для реального втілення у життя проголошених та закріплених прав і свобод людини необхідні відповідні законодавчі та правові гарантії. Однією з таких гарантій є механізм забезпечення реалізації прав людини, який визначається як комплексне поняття, що має свою структуру, серед елементів якої доречно виділяти: 1) юридичне закріплення прав людини; 2) охорону та захист прав людини; 3) моніторинг реалізації прав людини; 4) суб'єктів реалізації прав людини.

МВС України є активним суб'єктом реалізації прав людини, сам процес якої включає діяльність щодо дотримання заборон, використання закріплених прав і повноважень, виконання покладених обов'язків. За своєю сутністю зазначена діяльність втілюється у двох напрямках: 1) контроль та реалізацією прав іншими суб'єктами; 2) безпосередньо реалізація прав самими співробітниками МВС України як представниками державного органу.

Попри це, зазначено, що невтішною є статистика щодо дотримання прав людини в Україні, отримана за результатами проведеного соціологічного опитування, де лише 11,4% опитаних вважають, що права людини дійсно сьогодні дотримуються, а 61,9% респондентів наполягають на тому, що права людини в Україні не дотримуються взагалі. Акцентовано увагу, що за останні п'ять років ситуація із забезпеченням в Україні прав людини та основоположних свобод змінилась, але переважно у негативному сенсі – більше половини учасників дослідження – 53,6% зазначили, що ця ситуація погіршилася. У свою чергу, про позитивні зміни у цьому напрямку говорять лише 8,6% опитаних.

Особливої гостроти в аспекті дотримання прав людини набуває деонтологічна складова діяльності працівників поліції. З'ясовано, що предметом поліцейської деонтології є проблеми належної поведінки працівників поліції. Основними аспектами деонтологічних засад поліцейської діяльності є: психологічний, професійно-правовий, соціальний та естетичний.

Доведено, що поведінка працівника поліції може бути різною, адже, залежно від конкретної життєвої або професійної ситуації, вона є неповторною, неоднаковою, несхожою на вчорашню, разовою тощо. Однак, у будь-якому випадку вона повинна бути деонтологічною, тобто ґрунтуватись на визначених приписах дозвільного та забороняючого характеру, бути свідомою, спрямованою, в першу чергу, на захист та забезпечення прав і свобод людини і громадянина, а також виконання завдань адміністративного та кримінального судочинства.

Сучасні деонтологічні стандарти поліцейської діяльності характеризуються наявністю лише декількох нормативно-правових актів, зокрема: Правил етичної поведінки поліцейських (наказ МВС України № 1179 від 09.11.2016), Закону України «Про Національну поліцію» та Присяги поліцейського. Натомість міжнародна спільнота активно підтримує спроби щодо впровадження деонтологічних стандартів у поліцейську діяльність та їх

закріплення на законодавчому рівні. Встановлено, що у країнах Західної Європи та США широко поширена практика збору, систематизації і публікації етичних норм-стандартів щодо діяльності поліцейських: Німеччина («Сім заповідей для поліцейських» 1945 року), Франція (Деонтологічний кодекс поліції 1986 року), Люксембург (Хартія цінностей Великогерцогської поліції 2000 року), Північна Ірландія (Кодекс поведінки поліцейського Королівської поліції 2001 року), Бельгія (Кодекс етики поліцейських служб 2006 року), Нідерланди (Кодекс професійної етики поліції 2013 року), США (Морально-етичний кодекс поліцейського).

Запропоновано професіоналізм поліцейського визначати як сукупність загальнозначущих і специфічних професійних знань і умінь, які дозволяють поліції виконувати властиві їй функції, а також неухильно слідувати деонтологічним правилам і принципам. Як комплексне поняття, професіоналізм включає в себе духовну та інтелектуальну розвинутість, раціональність, правову культуру, особливе почуття обов'язку, професійні цінності, комунікативність, психологічну налаштованість, систему професійної підготовки.

Автором акцентовано увагу на важливості вивчення та дослідження таких споріднених явищ професіоналізму як «освітній професіоналізм» та «професіоналізм управлінця, керівника», які впливають на ефективність та результативність поліцейської діяльності.

Наголошено на необхідності формування позитивного іміджу поліцейської діяльності, у першу чергу через засоби масової інформації шляхом налагодження ефективної та конструктивної взаємодії, обміном інформацією, висвітленням позитивних прикладів службової діяльності тощо.

Акцентовано увагу на важливості позбавлення поліції залежності від статистичних показників про стан злочинності. Необхідна якісно нова система критеріїв оцінки ефективності діяльності та організації контролю, яка характеризуватиметься навантаженням, інтенсивністю праці, якістю

діяльності та результативністю виконаної роботи, дотриманням законності тощо. Визначено причини і умови та систематизовано чинники, які впливають на порушення прав і свобод людини і громадянина в правоохоронній, в т.ч. і поліцейській діяльності: доктринальний, законодавчий, особистісний, соціально-психологічний, оціночний та чинник безпеки самого поліцейського.

Встановлено показники ефективності функціонування поліції, зокрема: 1) якість нормативно-правової регламентації діяльності поліції; 2) довіра населення до поліції; 3) укомплектованість особового складу; 4) професійна підготовка персоналу поліції; 5) фінансування і матеріально-технічне забезпечення; 6) юридична захищеність працівників поліції та їх соціальний захист. Наголошено, що орієнтація на потреби населення, перетворення поліції у сервісну службу, яка надає послуги, а не карає – все це результати процесів демократизації українського суспільства та лібералізації чинного законодавства. У зв'язку з цим, важливим аспектом поліцейської діяльності сьогодні є думка населення, враховуючи яку варто розглядати можливість використання таких показників в оцінці діяльності поліції: 1) відчуття безпеки громадян; 2) оцінка комунікативних зв'язків поліції з населенням; 3) стан порушень прав людини.

Аргументовано та обґрунтовано, що удосконалення ефективності діяльності МВС України у сфері забезпечення прав і свобод людини повинно здійснюватися у таких формах: 1) оптимізація нормативно-правових актів, що регулюють сферу прав і свобод людини; 2) запровадження децентралізації як одного з основних управлінських механізмів підвищення гнучкості, ефективності діяльності правоохоронного відомства; 3) встановлення реальних механізмів підзвітності в роботі МВС України у сфері дотримання прав людини; 4) моніторинг правоохоронної та правозахисної діяльності.

Підтверджено важливість запозичення міжнародного досвіду для створення ефективної системи захисту прав людини працівниками поліції. У

той же час зміцнення міжнародного співробітництва у галузі дотримання прав людини працівниками поліції стане одним із шляхів удосконалення системи професійного навчання та службової підготовки поліцейських. Але досягти успіхів у рамках міжнародного співробітництва можливо лише за умов застосування комплексного підходу до розгляду прав людини.

Ключові слова: права людини, МВС України, дотримання, забезпечення, функції діяльності, поліцейська деонтологія.

SUMMARY

Hladchuk D. I. Theoretical, legal and organizational principles of activities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine for human rights observance. – *Qualifying scientific work printed as manuscript.*

The thesis is for PhD degree in the field 081-"Law". Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, 2021.

The dissertation deals with comprehensive study of the theoretical, legal and organizational principles of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in the field of human rights. First of all, the author emphasizes that the importance of the study is based on the need to overcome the contradictions between the need to apply global and European standards of human rights and freedoms, and the lack of a proper theoretical, legal and organizational basis for the implementation of the reforms implemented in the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the purpose of which is to improve law enforcement activities for the observance of human rights.

The author proposes to understand human rights as equal opportunities provided by regulations to create favorable living conditions and development, to meet various personal needs and not only nature, due to economic, spiritual and social development of society.

The emphasis has been placed on the fact that each state of the world undertakes to implement, protect and defend human rights, therefore in this regard the issue of their ensuring becomes especially important, which means the

activities of state bodies provided by regulations using available legal means and measures aimed at the implementation, protection, protection and restoration (in case of violation) of human rights.

A comparison has been made that currently in advanced countries with a stable economic situation and a high level of legal awareness - the United States, Germany, France, Britain, Italy, Canada, Japan and others - the management of police departments and units seeks to take into account the new philosophy of policing the essence of which is to serve the interests of society and citizens.

The only consolidation of human rights at the legislative level is not enough, it is necessary to provide a mechanism for their actual implementation through existing social, legal, material and other means and measures.

Normative legal acts, which are not based on the realities of public life, have not been studied scientifically, and remain ideas on paper, without practical implementation and realization, even if they pursued the most humane goals.

The author has argued that in today's conditions the effectiveness of human rights and freedoms in the state requires the Ministry of Internal Affairs of Ukraine to apply conceptually new approaches, defined by modern challenges of society, taking into account changes in the organizational and legal sphere of law enforcement agencies and human rights organizations. social phenomena and processes, increasing the authority of the Ministry in the "eyes of the population".

Appropriate legislative and legal guarantees are needed for the actual implementation of the proclaimed and enshrined human rights and freedoms. One of such guarantees is the mechanism of ensuring the realization of human rights, which is defined as a complex concept that has its own structure, among the elements of which it is appropriate to highlight: 1) legal consolidation of human rights; 2) protection and defense of human rights; 3) monitoring the realization of human rights; 4) actors of realization of human rights.

The Ministry of Internal Affairs of Ukraine is an active actor of realization of human rights, the process of which includes activities on observance of prohibitions, use of the fixed rights and powers, execution of the assigned duties.

In essence, this activity is embodied in two areas: 1) control and implementation of rights by other entities; 2) direct realization of rights by the agents of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine as representatives of public authorities.

Nevertheless, it has been noted that the statistics on human rights in Ukraine, obtained from a poll, are disappointing, where only 11.4% of respondents believe that human rights are really respected today, and 61.9% of respondents insist that human rights in Ukraine are not respected at all. It is noted that over the past five years, the situation with human rights and fundamental freedoms in Ukraine has changed, but mostly in a negative sense - more than half of the survey participants - 53.6% said that this situation has worsened. In turn, only 8.6% of respondents mark positive changes in this direction.

The deontological component of police officers' activity is especially relevant in terms of human rights. The author has found that the subject of police deontology is the problem of proper behavior of police officers. The main aspects of the deontological principles of policing are: psychological, professional, legal, social and aesthetic ones.

It has been proved that the behavior of a police officer can be different, because, depending on the specific life or professional situation, it is unique, different, unlike from yesterday, one-time and so on. However, in any case, it must be deontological, i.e. based on certain prescriptions of a permissive and prohibitive nature, be conscious, aimed primarily at protecting and ensuring the rights and freedoms of the man and the citizen, as well as the implementing tasks of administrative and criminal proceedings.

Current deontological standards of policing are characterized by the presence of only a few regulations, in particular: Rules of ethical conduct of police officers (order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine № 1179 of November 9, 2016), the Law of Ukraine "On the National Police" and the Oath of a police officer. Instead, the international community actively supports attempts to implement deontological standards in policing and to enshrine them in law. It has been found that in the countries of Western Europe and in the USA the practice of

collecting, systematizing and publishing ethical norms-standards concerning the activity of policemen is widespread: Germany ("Seven Commandments for Police" of 1945), France (Deontological Police Code of 1986), Luxembourg (Charter of Values of the Grand Ducal Police of 2000), Northern Ireland (Royal Police Code of Conduct of 2001), Belgium (Code of Ethics for Police Services of 2006 year), the Netherlands (Code of Professional Ethics for Police of 2013), USA (Moral and Ethical Code of Police).

The author has suggested to define the professionalism of a police officer as a set of general and specific professional knowledge and skills that allow the police to perform its inherent functions, as well as strictly follow deontological rules and principles. As a complex concept professionalism includes spiritual and intellectual development, rationality, legal culture, a special sense of duty, professional values, communication, psychological attitude, system of training.

The author has emphasized the importance of studying and researching such related phenomena of professionalism as "educational professionalism" and "professionalism of the manager, leader", which affect the efficiency and effectiveness of policing.

Emphasis has been placed on the need to form a positive image of policing, primarily through the media by effective and constructive interaction, exchange of information, coverage of positive examples of official activities and more.

The attention has been paid to the importance of depriving the police of dependence on crime statistics. A qualitatively new system of criteria for evaluating the effectiveness of activities and the organization of control is needed, which will be characterized by workload, labor intensity, quality of activity and efficiency of job done, compliance with the law, etc. The author has identified causes and conditions and systematizes the factors that affect the violation of rights and freedoms of the man and the citizen in law enforcement, including policing: doctrinal, legislative, personal, socio-psychological, evaluative and security factor of the police officer himself / herself.

Indicators of efficiency of functioning of police have been established, in particular: 1) quality of regulatory framework of policing; 2) public confidence in the police; 3) human resources; 4) professional training of police personnel; 5) financing and logistics; 6) legal protection of police officers and their social security. It has been emphasized that the orientation to the community needs, the transformation of the police into a agency that provides services, not punishes - all these are the results of the processes of democratization of Ukrainian society and liberalization of current legislation. In this regard, an important aspect of policing today is the public opinion, taking into account which should consider the possibility of using the following indicators in assessing policing: 1) a sense of security of citizens; 2) assessment of the police's communication with the public; 3) the state of human rights violations.

It has been argued and substantiated that the improvement of the effectiveness of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in the field of human rights and freedoms should be carried out in the following forms: 1) optimization of regulatory framework in the area of human rights and freedoms; 2) introduction of decentralization as one of the main management mechanisms to increase the flexibility and efficiency of law enforcement agencies; 3) establishment of real mechanisms of accountability in the work of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in the field of human rights; 4) monitoring of law enforcement and human rights activities.

The importance of borrowing international experience for the making an effective system of human rights protection by police officers has been confirmed. At the same time, strengthening international cooperation in the field of human rights by police officers will be one of the ways to improve the system of professional training and in-service training of police officers. But a success in international cooperation is possible only if a comprehensive approach to human rights consideration is being applied.

Keywords: *human rights, Ministry of Internal Affairs of Ukraine, observance, ensuring, functions of activity, police deontology.*

